

پیام پژوهش

شماره پنج، آذر ۱۳۹۸

ماهنامه توانمندسازی پژوهشی دانشکده

علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

مرور نظام مند ادبیات پژوهش

پژوهش کن در راستی بازجو

پیام پژوهش

فهرست مطالب

سخنی با خواننده	دکتر محمدعلی مظاهری..... ۲
ادبیات پژوهش چیست؟	زهره جعفری فر..... ۳
«مرور نظام مند» چیست و چرا انجام آن ضرورت دارد؟	دکتر امیررضا اصنافی..... ۲۲
فرا تحلیل کیفی چیست؟	دکتر مرتضی رضایی زاده..... ۲۵
متاسنتز یا فرا ترکیب چیست؟	دکتر بهار بندعلی..... ۲۹
حمیده بافنده/راضیه محققیان..... ۱۱	
فرا خلاصه چیست؟	راضیه شاهوردی..... ۱۸
فرا روایت چیست؟	راضیه شاهوردی..... ۲۰
معرفی نرم افزارهای ترسیم نقشه های علمی	دکتر امیررضا اصنافی..... ۲۲
معرفی کتاب در زمینه مرور نظام مند ادبیات نظری	دکتر مرتضی رضایی زاده..... ۲۵
معرفی سایت	دکتر بهار بندعلی..... ۲۹

پیام پژوهش

ماهنامه توانمندسازی پژوهشی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

سر دبیر: دکتر مرتضی رضایی زاده

مدیر ماهنامه: مریم زیاری

اعضای هیات تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

بهار بندعلی، راضیه شاهوردی، پرستو علیخانی، آرمیتا قربان شیرودی، حمیده محمدی نسب

ادبیات پژوهش شامل مبانی نظری و پیشینه پژوهش است که در حوزه‌های مختلف دانش به شکلی نمودار می‌شود. اگر چه که شاید در علوم انسانی اهمیت موضوع روشن‌تر است اما در باقی علوم نیز به صورتی ضمنی اهمیت پیشینه پژوهش در تمام مسیر پژوهش بر فعالیت پژوهشگر سایه می‌افکند. بررسی ادبیات پژوهش در گام نخست به پژوهشگر نشان می‌دهد که در مورد موضوعی مشخص چه سطحی از دانش را دارد؛ چه می‌داند و چه نمی‌داند.

آنچه ضروری است ذکر این نکته است که پیشینه پژوهش نه یک فعالیت مکانیکی یا توصیفی صرف، که مستلزم نگاه نقادانه به مطالعات موجود است و این ممکن نیست مگر از طریق اشراف کامل پژوهشگر به وضعیت گذشته و حال موضوع مورد مطالعه.

مطالعه ادبیات پژوهش به پژوهشگر کمک می‌کند تا مسئله پژوهش را مستدل توضیح دهد و اهمیت و ضرورت پرداختن به موضوعی مشخص را معلوم کند، جنبه‌های ناشناخته و نیازمند مطالعه را بیرون کشیده و روشی مطلوب برای پرداختن به مسئله مورد مطالعه را انتخاب کند. از همین روست که شناسایی چهارچوب‌های مفهومی و نظریه‌های مرتبط با موضوع پژوهش در ابتدای پژوهش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در تمام مسیر پژوهش به پژوهشگر یاری می‌رساند.

این شماره از ماهنامه پیام پژوهش با توجه به اهمیت موضوع به بحث در خصوص ادبیات پژوهش اختصاص یافته است.

محمدعلی مظاهری

رئیس دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه شهید بهشتی

ادبیات پژوهش چیست؟

■ زهره جعفری فر | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

نتایج پژوهش؛
● ارائه شواهدی مبنی بر اهمیت و ضرورت مسئله پژوهش؛
برای مرور ادبیات پژوهش، لازم است گام‌های زیر طی شوند:
○ شناسایی واژگان کلیدی مرتبط و مترادف با موضوع و مسئله پژوهش؛
○ طرح سوالاتی که پژوهشگر می‌خواهد با مرور ادبیات پژوهش به پاسخ آن‌ها دست یابد؛
○ انتخاب پایگاه‌های داده برای جست و جوی منابع؛
○ استفاده از راهبردهای جست‌وجوی منابع؛
○ داشتن روش برای چگونگی گردآوری و تحلیل مطالعات پیشین؛
○ انتخاب اسناد و منابع باکیفیت و مرتبط؛
○ یادداشت‌برداری و تامل بر هر منبع؛

ادبیات پژوهش ستون پژوهش است. با بررسی ادبیات پژوهش، پژوهشگر به این فهم می‌رسد که از عنوان و مسئله پژوهش چه می‌داند، چه نمی‌داند، و سطح تسلط وی بر موضوع افزایش می‌یابد. از طریق مطالعه ادبیات پژوهش، وضعیت گذشته و حال موضوع و مسئله پژوهش بصورت تاملی بدست خواهد آمد. از دیگر نتایج مرور ادبیات پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
● مستدل کردن مسئله پژوهش؛
● ارائه مستندات مبنی بر این اینکه چه جنبه‌هایی از موضوع، ناشناخته مانده‌اند و نیازمند پژوهش هستند. به عبارتی دیگر، میزان آگاهی سایر پژوهشگران از مسئله پژوهش تعیین خواهد شد؛
● شناسایی چهارچوب‌های مفهومی و نظریه‌های مرتبط با موضوع پژوهش؛
● شناسایی روش‌ها و رویه‌های مطلوب برای تفسیر

Reference:

King, K. A., & Vidourek, R. A. (2010). In search of respect: A qualitative study exploring youth perceptions. *The International Journal on School Disaffection*, 7(1), 5–17.

Research Problem:

King and Vidourek (2010) note that not feeling positively connected to school contributes to negative student behaviors such as violence and carrying a weapon. A lack of positive connection may arise when students experience negative school climates, such as through bullying or feeling unsafe at school. They note that there is little research that has examined school-based respect, despite its relationship to bullying and school climate.

Purpose or Research Questions:

The purpose of the study was to explore students' perceptions of school-based respect. Their specific research questions related to how students define, show, and perceive respect and disrespect at school.

Data Collection Procedure:

King and Vidourek (2010) conducted their qualitative study at nine schools that varied in terms of type (middle, high), setting (urban, suburban, rural), and district (public, nonpublic). A total of 78 students participated in focus group discussions held at the schools. The focus groups were audio-recorded and transcribed.

Findings:

The researchers concluded that students felt there was a "major problem with respect" (p. 12). Their analysis identified seven themes: student definitions of school-based respect, student definitions of school-based disrespect, causes of and contributing factors to school-based disrespect, student disrespect based on sex, disrespect between students and teachers, problems resulting from school-based disrespect, and methods of increasing respect among students. Students defined respect in terms of practicing the golden rule, listening to others, honoring others' property and space, and not talking negatively about others. They defined disrespect in terms of making fun of other students based on their attire, putting others down, not listening to others, gossiping, and bullying and threatening others. Causes of disrespect included pressures from cliques, jealousy and insecurity, wanting revenge, racial and ethnic differences, and social media outlets.

Comments:

This was a fresh approach to the problem of student violence. It was interesting to read the actual words of adolescents! Participants were limited to central Ohio so may not be the same as my location. Students noted how problems related to respect can lead to student violence. Suggestions for practice included: involve students in planning interventions, (2) develop programs that develop cross-cultural understandings, and (3) recognize the increasing role that social media is playing in the school environment.

شکل ۱. یک نمونه برای چگونگی یادداشت‌برداری از هر منبع

- همانگونه که در شکل قابل مشاهده است، با گردآوری هر منبع، پژوهشگر می‌بایست
- ۱- منبع ۲- مسئله پژوهش ۳- اهداف و
 - ۴- روپه‌های گردآوری داده
 - ۵- یافته‌ها ۶- یادداشت‌های تاملی پژوهشگر را
 - یادداشت‌برداری کند.

«مرور نظام مند» چیست و چرا انجام آن ضرورت دارد؟

■ زهره جعفری فر | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

می‌کند. این ممنوعیت، دقت شما را در بررسی ادبیات مرتبط با موضوع پژوهستان کاهش می‌دهد. «مرور سیستماتیک» یا نظام‌مند می‌تواند به شما کمک کند تا بر این ممنوعیت غلبه کنید و ادبیات پژوهستان را با روشی دقیق‌تر و منظم‌تر مرور کنید. اصطلاح «مرور نظام‌مند» اولین بار توسط یک روان‌شناس به نام Glass در سال ۱۹۷۶ به کار گرفته شد و در دهه ۸۰ میلادی به تدریج در متون پزشکی وارد شد. عموماً «مرور نظام‌مند» را مرور جامع ادبیات موجود در رابطه با یک موضوع خاص می‌دانند. این فرایند با استفاده از یک پروتکل از پیش تعیین شده صورت می‌گیرد تا میزان تعصب پژوهشگر را به حداقل برساند و او را به تحلیل همه

تصور کنید می‌خواهید پژوهشی در رابطه با یک موضوع خاص انجام دهید. مثلاً می‌خواهید بدانید پژوهشهای دیگر در زمینه اثربخشی روان‌درمانی چه می‌گویند. در این صورت شما ادبیات موجود در این زمینه را مرور می‌کنید. زیرا با مرور ادبیات، پژوهشهای انجام شده در خصوص موضوع مورد نظر شما گردآوری می‌شود و به شما در پاسخ به سؤالتان کمک می‌کند. طی کردن این فرایند قطعاً ضرورت دارد اما کفایت نمی‌کند. زیرا ممکن است شما را به سمت مطالعه و بررسی پژوهشهایی سوق دهد که فرضیه یا استدلال شما را تأیید می‌کنند. این فرایند شما را از بررسی پژوهشهایی که موضوع شما را نادیده می‌گیرد و حتی نقض می‌کند، منع

جستجوی پژوهش‌های مرتبط باید بصورتی گسترده انجام شود. منابع مورد نظر (الکترونیکی و چاپی) باید بدون در نظر گرفتن محدودیت‌های زبانی جستجو و شناسایی شوند. معیارهای انتخاب پژوهش‌ها نیز باید از سؤال یا سؤالاتی که در ابتدا مشخص شد، ریشه بگیرد.

● **۳. ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها:** ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها در هر مرحله از مرور نظام‌مند موضوعیت دارد. تعیین معیارهایی برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها برای این مرحله بسیار کمک کننده است.

● **۴. خلاصه‌سازی شواهد (یافته‌ها):** در این مرحله یافته‌های پژوهش‌ها با هم ترکیب و آماده ورود به مرحله بعد - یعنی تفسیر یافته‌ها - می‌شوند. خلاصه یافته‌ها را می‌توان در قالب نمودار، شکل و ... نمایش داد.

● **۵. تفسیر یافته‌ها:** یک مرحله کلیدی محسوب می‌شود. در این مرحله پژوهشگر باید مراقب باشد تا دچار خطای تعصب نشود. هر توصیه‌ای که در این بخش توسط پژوهشگر صورت می‌گیرد، باید با استناد به نقاط قوت و ضعف شواهدی باشد که در نتیجه مطالعه پژوهش‌ها بدست آورده است.

اطلاعات دریافت شده از ادبیات موجود وادار کند. در مرور سیستماتیک، با شناسایی دقیق، منظم و برنامه‌ریزی شده تمام پژوهش‌های مرتبط، می‌توان ارزیابی و تحلیل عینی‌تری انجام داد؛ بخصوص زمانی که نظرات نویسندگان با هم اختلاف دارد. علاوه بر آن مرور سیستماتیک ناهمخوانی بین شواهد تحقیقاتی موجود را مشخص می‌نماید. لذا مزیت اصلی مرور سیستماتیک آن است که «وزن داده‌ها» مانع اعمال نظر شخصی و پیش‌داوری پژوهشگر می‌شود و در واقع به کمک استراتژی‌هایی با حداقل خطا، به جمع‌بندی نتایج چندین پژوهش اصلی می‌پردازد.

کلیدواژه‌هایی مثل منظم، دقیق و برنامه‌ریزی شده در تعریف مرور نظام‌مند نشان می‌دهد، استفاده از آن پیروی از یک فرایند چندمرحله‌ای را اقتضاء می‌کند. این مراحل عبارتند از:

- **۱. طرح سؤال:** اولین مرحله برای مرور نظام‌مند ادبیات پژوهش، طرح یک سؤال یا مشکل به‌صورتی شفاف و دقیق است.
- **۲. شناسایی پژوهش‌های مرتبط انجام شده:**

فرا تحلیل کیفی چیست؟

پروستو علیخانی | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

نسبت به نتایجی که از بررسی‌های فردی به دست می‌آید، قوی‌تر و حقیقی‌تر است. فراتحلیل کیفی از همان منطوق و هدف فراتحلیل کمی پیروی می‌کند. یعنی به منظور دسترسی به یک رشته از مطالعات که فراتر از یک مطالعه‌ی ویژه است اشاره دارد. گرچه فراتحلیل کمی برای برآوردهای دقیق از پارامترهای واقعی نتایج کمی در مطالعات اولیه، گزارش می‌شود. فراتحلیل کیفی، تلاش می‌کند تا یک تحلیل کیفی ثانویه^۱ دقیق‌تر از یافته‌های اولیه‌ی کیفی، تولید کند. در سال‌های اخیر، رویکردهای مختلفی از فراتحلیل کیفی پیشنهاد شده است. مانند فراترکیب کیفی^۱، فرا قوم‌نگاری^۲، تئوری زمینه‌ای رسمی^۳، فرا

فرا تحلیل کیفی، نوعی ارزیابی تراکمی^۲ است. مزیت چنین روشی، در رویکرد تجربی آن نهفته است که دقت بررسی و مرور مطالعات کیفی را افزایش می‌دهد. ایده اساسی فراتحلیل کیفی، ارائه‌ی تصویری مختصر و جامع از یافته‌های مطالعات کیفی است که موضوع پژوهشی یکسانی را بررسی می‌کنند. به هم پیوستن گروهی از مطالعات با هدف کشف عناصر اساسی و برگرداندن نتایج در یک محصول نهایی، مشخصه‌ی فراتحلیل کیفی از نگاه نظریه پردازانی چون اسپرینگر، کروکز و استرن^۳ است. که نهایتاً، تغییر نتایج اصلی^۴ در قالب یک تصور و ادارک نوین است. فینفگلد^۵ نیز آن را نوعی تفسیر نوین و تلفیقی از یافته‌ها توصیف می‌نماید که

1. Meta Analysis
2. cumulative assessment
3. Schreiber, Crooks and Stern

4. original results
5. Finfgeld
6. secondary qualitative analysis

بحث قرار می‌گیرد. بنابراین، نوعی عمل (تمرین) تجربی در ماهیت آن است. همچنین فراتحلیل کیفی، تلاش می‌نماید تا یک ارزیابی از تاثیر روش بررسی، در یافته‌ها ارائه کند. این هدف نه تنها نیازمند بررسی و جست‌وجو در میان روش‌ها در مطالعات و شواهد اولیه است؛ بلکه نیازمند یک تحلیل مفهومی از چگونگی رویکردهای مختلف در جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل آنهاست که بالقوه، بر داده‌ها و تفسیرشان، تاثیر می‌گذارد.

بسیار مهم است که پژوهشگران در انجام فراتحلیل کیفی سعی کنند تا بیشتر معانی ضمنی^۱ مطالعات اولیه را تا حد امکان، بدست آورند. البته ممکن است که به واسطه بحث در مورد تمام اطلاعات ضمنی، این کار به صورت جزئی انجام شود.

مسئله دیگر مربوط به هدف فراتحلیل کیفی، اختلافات معناداری مربوط به تصورات و اندیشه‌ی نویسندگان مختلف است. برخی فراتحلیل‌های کیفی، بر خلاصه نمودن یافته‌های مطالعات اولیه تمرکز دارند؛ برخی دیگر بر مقایسه مطالعات اولیه و ارائه‌ی جامع‌ترین توصیف از پدیده مطالعه شده؛ و برخی بر تفسیر ضمنی یک رشته از مطالعه. این حقیقت تا حدی بازتاب مباحثه بر سر روابط میان توصیف و تفسیر در پژوهش کیفی است. با توجه

مطالعه^۴، و فراخلاصه^۵. این رویکردها در تاکید و توجه بر روش‌های فراتحلیلی، با هم متفاوتند. طرفداران اصطلاح فراترکیب، استدلال می‌کنند که رویه فراتحلیلی^۶، نوعی فراتحلیل کیفی است که بیشتر تفسیری است تا جامع. در واقع، واژه‌ی تحلیل، در پژوهش‌های کیفی مورد استفاده است و بر یافته‌های چنین مطالعاتی، تمرکز دارد. به علاوه، اولین بار نیز از همین واژه برای معرفی آن، استفاده شد.

هدف اصلی فراتحلیل کیفی، هم‌بخشی و مشارکت آن در دانش است. از این نظر، سه هدف را می‌توان برای آن بیان کرد که با هم، هم‌پوشانی دارند: نظریه‌سازی^۷ (مشارکت در ساخت نظریه‌های بیشتر انتزاعی)، تشریح و توضیح نظریه^۸ (توضیح جزئیات آنها) و توسعه و تکامل نظریه^۹ (تهیه یک تصویر جامع از یک رشته از مطالعه).

به منظور به‌انجام رساندن این هدف، فراتحلیل کیفی تلاش می‌نماید تا توصیفی جامع از یک پدیده را که توسط گروهی از مطالعات، مورد پژوهش قرار گرفته است را ارائه دهد. منظور از توصیف جامع، ابهامات و تفاوت‌های یافت‌شده در مطالعات اولیه است. این هدف، بسیار آسان‌تر است چون یافته‌های مطالعات اولیه به عنوان داده‌های فراتحلیل، به آسانی مورد

1. qualitative meta synthesis
2. meta ethnography
3. grounded formal theory
4. meta study
5. meta summary

6. meta analytical procedure
7. Theory building
8. Theory explication
9. Theory development
10. Contextual meanings

همانگونه که پژوهش‌های کیفی از یک ماهیت منعطف برخوردارند (به این صورت که ممکن است سوالات پژوهش در طول فرایند تغییر کند)، در فراتحلیل کیفی نیز چنین انعطافی صادق است. سوالاتی که منجر به آگاه ساختن فراتحلیل کیفی می‌شود، معیارهای انتخاب مطالعات اولیه قرار می‌گیرد. روش رایج، جست‌وجوی کلیدواژه‌های مناسب و مربوطه است؛ منابعی که در مطالعات به آنها استناد شده است. اغلب آنچه موجب هدایت و انگیزش برای انجام یک فراتحلیل کیفی می‌شود، واقعیتی است که نویسنده‌ای در یک مطالعه‌ی کیفی با آگاهی از دیگر مطالعات مشابه به آن دست یافته است. بازتاب این نتایج، می‌تواند در نوشتن فراتحلیل موثر باشد. ماهیت روش شناختی مطالعات اولیه و چهارچوب نظری آنها نیز می‌تواند بر معیارهای انتخاب، تاثیرگذار باشد. از نظر کاربردی، این مسئله ممکن است با مطالعات اولیه نامتجانس باشد. گاهی مسئله، ممکن است در میان مطالعات کیفی‌ای باشد که یک چهارچوب روش شناختی و نظری متفاوتی را استفاده کرده باشد که از تحلیل و ترکیب معنادار جلوگیری می‌نماید.

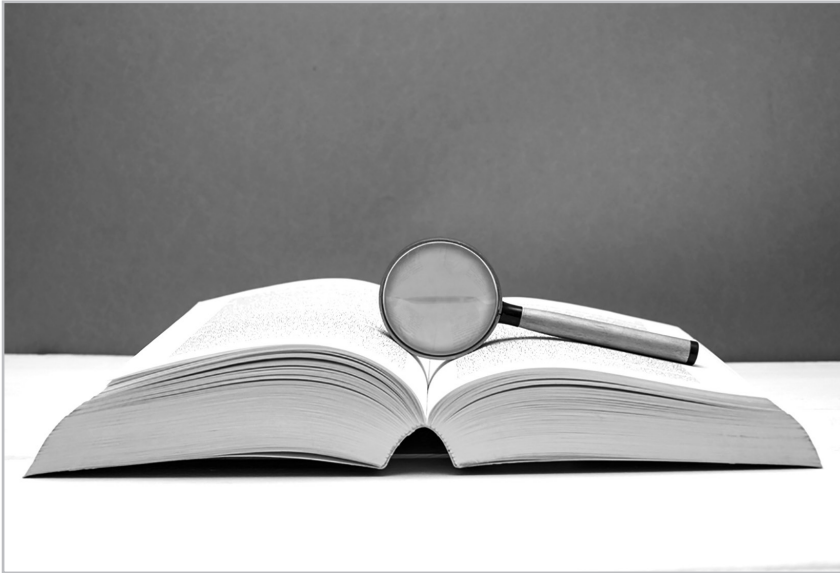
از مشخصه‌های فراتحلیل کیفی که آن را از راهبرد فراتحلیل کمی جدا می‌سازد، پیشنهاد مرور تمام مطالعات مربوطه در یک رشته (حوزه علمی)، الهام گرفتن از روش‌شناسی‌های کیفی مانند تئوری

به اینکه در مطالعات کیفی، خطر نسبیت وجود دارد (نداشتن یک روش روشن)، ممکن است که یافته‌های مطالعه، بینش آفرین یا بسیار واقع‌بینانه (بسیار روشمندانه)، اما با نتایج سطحی باشد. این مسئله‌ای غیرقابل حل است که ممکن است در تمام فراتحلیل‌های کیفی وجود داشته باشد و موجب محدود شدن به اطلاعات ضمنی می‌شود و فرایند تفسیر به تاخیر می‌افتد و بیشتر بر توصیف، تاکید گردد.

فراتحلیل نیازمند بیطرفی^۱ است. چون سوالات اساسی پژوهش در آن، به لحاظ منطقی ریشه در یک پژوهش موجود و تفکر نظری دارد. در هر مورد، بسیار مهم است که معرفت‌شناسی یک فراتحلیل کیفی مشخص، و تعبیه آن در یک چهارچوب نظری ویژه، توسط پژوهشگران در سراسر تحلیل آورده شود و در یک گزارش، توضیح داده شود.

اگر از یک زاویه‌ی عملی نگریسته شود، هدف فراتحلیل کیفی، پیوند بسیار نزدیکی با سوالات پژوهش دارد که پژوهشگر می‌خواهد به آنها پاسخ دهد. معمولاً فراتحلیل، گروهی از مطالعاتی را که منجر به سوال پژوهشی مشابه یا یکسان می‌شود، بررسی می‌نماید. با این حال، یکی از مواردی که می‌بایست نسبت به آن آگاه بود، اختلاف میان سوالات پژوهش در مطالعات اصلی و آنچه که سبب یک فراتحلیل از این مطالعات می‌گردد، است.

1. bracketing

زمینه‌ای، پیشنهاد استفاده از ساختار و نمونه‌گیری نظری به عنوان یک مبنای راهنما از انتخاب مطالعه است. بنابراین، یک فراتحلیل گر به دنبال پژوهش‌هایی است که به ساخت نظر به کمک می‌کنند و اساسا چیزی به مطالعات دیگر می‌افزایند. به طور کلی، پژوهشگر با دو مسیر روبه‌روست و باید در مورد آن تصمیم گیرد:

۱. آیا تمام مطالعات در دسترس مورد بررسی قرار می‌گیرند. ۲. یا با یک مطالعه/مقاله بررسی آغاز می‌شود و پس از اشباع نظری به پایان می‌رسد. لذا پژوهشگران بهتر است یک بنیاد و منطق برای تصمیم‌گیری‌شان ارائه دهند و از تاثیر راهبردهای آنها در نتایج فراتحلیل کیفی آگاه باشند. در ارتباط با تعداد مطالعات کیفی نیز، می‌توان فراتحلیل کیفی را با تعداد کمی مطالعه مثلا دوازده مطالعه، هدایت نمود. حداکثر نمونه، نباید بیشتر از صد (۱۰۰) مطالعه باشد (هر چند می‌توان با ۲ مطالعه، فراتحلیل کیفی را انجام داد). در ارزیابی مطالعات نیز، جهت‌گیری نظری پژوهشگران، نمونه‌گیری رویه‌ها، جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل داده‌ها، و چهارچوب نظری استفاده شده در تفسیر یافته‌ها، مواردی است که کدگذاری می‌شود (Timulak, 2009).

۱۰ | سال اول، شماره ۵، آذر ۱۳۹۸ |

متاستز یا فراتر کیب چیست؟

■ حمیده بافنده | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی
■ راضیه محقیان | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

می‌کند. برخی از انواع یافته‌هایی که قابل تجزیه و تحلیل هستند عبارتند از: داده‌های تفسیر شده، نقل قول‌های معتبر، یادداشت‌های میدانی، اسناد و...

چرا از فراتر کیب استفاده می‌کنیم؟

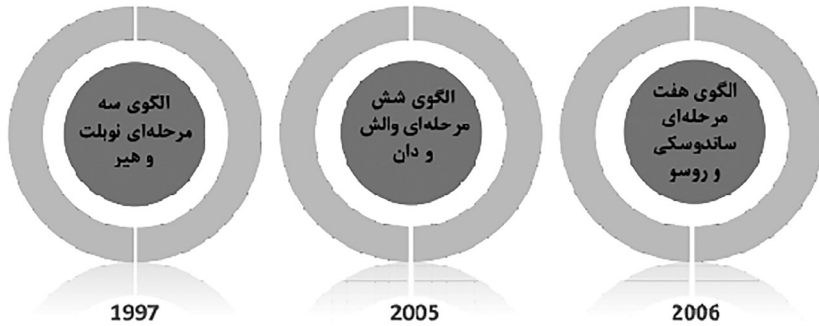
حرکت به سمت عمل مبتنی بر شواهد، انگیزه مثبتی برای هم‌ترازی پژوهش‌های کیفی و تلاش‌های سنتز پژوهشی است (Sandelowski & Barroso, 2007). هم‌چنین این رویکرد امکان ایجاد یک روش جمعی برای مشاهده پژوهش‌های خاص تحت یک نظم مشخص و ادغام یافته‌ها در شکلی که به راحتی قابل دسترسی و قابل فهم برای مخاطب باشد را

فراتر کیب یک رویکرد آگاهانه و منسجم برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در مطالعات کیفی است. فرایندی که پژوهشگران را قادر می‌سازد یک سؤال پژوهش خاص را شناسایی کنند و سپس به جستجو، انتخاب، ارزیابی، خلاصه و ترکیب شواهد کیفی برای پرداختن به سؤال پژوهش بپردازند. این فرایند با استفاده از روش‌های کیفی دقیق برای تلفیق مطالعات کیفی موجود و به جهت ایجاد معنی بیشتر از طریق یک فرایند تفسیری انجام می‌شود (Erwin, Brotherson, & Summers, 2010, p.186). این تکنیک تحلیلی تفسیری، از یافته‌های کیفی گزارش شده در مطالعات قبلی به عنوان بلوک‌های ساختمانی برای به دست آوردن درک عمیق‌تر از پدیده‌های خاص استفاده

ایجاد می‌کند. از دیگر موارد اشاره شده می‌توان توانایی این روش در ادغام دانش منتشر شده به منظور نتیجه‌گیری برای عملکرد بهتر و هم چنین یافتن اختلافات آشکار نتایج با ارائه یک تفسیر جدید را نام برد. (Petticrew & Roberts, 2006)

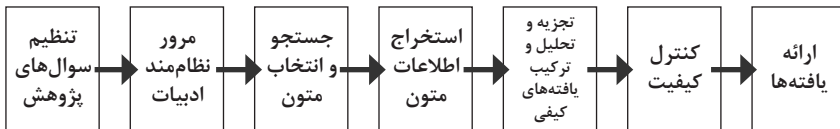
الگوهای فراترکیب:

در شکل زیر سه الگوی برجسته فراترکیب نشان داده شده است.

شکل شماره ۲: الگوهای رایج فراترکیب

ساندوسکی و باروسو هفت گام را برای فراترکیب به شکل ذیل معرفی می‌کنند:

شکل شماره ۳: هفت گام ر فراترکیب

۳. نمایش و انتخاب مقالات پژوهشی مناسب^۴
۴. تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی^۵
۵. حفظ کنترل کیفیت^۶
۶. ارائه یافته‌ها^۷

گام‌های فراترکیب از این قرار است:

۱- مشخص نمودن سؤال بررسی

در گام نخست روش فراترکیب، ابتدا پرسش‌های مبنایی مطرح شده و با پاسخگویی به آن‌ها محدودیت کار مشخص می‌شود. چنین محدودیت‌هایی زمینه‌ساز رفع ابهام‌هایی احتمالی در مراحل بعدی پژوهش خواهد بود. در این مرحله، به سوالات ذیل پاسخ داده می‌شود:

- **What (چیستی کار):** شناسایی عناصر، مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و مفاهیم مطرح در ادبیات موضوع؛
- **Who (جامعه مورد مطالعه):** آثار مختلف اعم از کتاب، مقاله و...
- **When (محدوده زمانی):** به عنوان مثال کلیه مقالات موجود بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ میلادی؛
- **How (چگونگی روش):** برای مثال دسته‌بندی و تحلیل مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده؛

سه نوع رویکرد فراترکیب (Finfgeld, 2003) تئوری سازی: سطح نظریه پردازی را به فراتراز آنچه که می‌توان در یک مطالعه واحد به دست آورد، سوق می‌دهد.

تئوری اکتشافی: پدیده‌های انتزاعی را بازآفرینی می‌کند.

توصیفی: تجزیه و تحلیل جامع پدیده‌ها را مد نظر دارد.

تعداد زیادی از مقالات فراترکیب در حوزه‌های پرستاری و مامایی ظاهر می‌شوند. با توجه به نوپا بودن این روش و علیرغم ماهیت مشروط شواهد حاصل از فراترکیب و عدم اجماع در مورد برخی از جنبه‌های آن، فراترکیب یک تکنیک مهم برای پژوهشگران کیفی است و می‌تواند درک ابعاد زمینه‌ای پژوهش را عمیق‌تر کند (والش، ۲۰۰۵).

الگوهای متفاوتی در شرح مراحل فراترکیب توسط پژوهشگران مختلف ذکر شده‌اند که در کلیت یک روال مشخص را دنبال می‌نمایند و تنها در شرح جزئیات و اهمیت‌دهی به برخی مراحل با هم متفاوت هستند. یکی از عمومی‌ترین موارد الگوی هفت مرحله‌ای ساندولوسکی و باروسو^۵ (۲۰۰۳، ۲۰۰۷) می‌باشد.

۱. طرح سوال بررسی^۲

۲. راهبری جستجوی نظام‌مند ادبیات پژوهش^۳

1. Sandelowski & Barroso
2. Formulating the review question
3. Conducting a systematic literature search
4. Screening and selecting appropriate research articles

5. Analyzing and synthesizing qualitative findings
6. Maintaining quality control
7. Presenting findings

نکته: سوالات پژوهش فراتر کیب اغلب گسترده هستند که معمولاً در طول انجام سنتز با توجه به دامنه کار، غربال شده و کاهش می‌یابند. (Walsh & Downe, 2005)؛

۲- راهبری جستجوی نظام‌مند ادبیات پژوهش

پژوهشگر کلمات کلیدی را برای جستجوی ادبیات انتخاب می‌کند.

پارامترهای چه کسانی، چه چیزهایی و زمان ورود و خروج را تعیین می‌کند.

در طول جستجو، پژوهشگر دائماً تعاریف اصطلاحات جستجو یا چهارچوب زمانی را دوباره ارزیابی می‌کند.

گام چهارم: استخراج اطلاعات متون

در این مرحله برای افزایش سرعت و دقت بازیابی به هر اثر کدی اختصاص داده می‌شود. به عنوان مثال، برای مقاله‌های مروری از کد "م" و برای مقاله‌های پژوهشی از کد "مپ" استفاده می‌شود. در جدول مربوط به این گام، یک ستون برای ردیف مقاله، یک ستون برای کد مقاله، ستونی برای نام مؤلفان و سال انتشار مقاله، ستونی برای اطلاعات استخراج شده، ستونی برای نوع پژوهش و ستونی برای امتیاز دریافتی مقاله بر اساس سببیه ارزیابی CASP مطابق جدول ذیل در نظر گرفته می‌شود.

۳- نمایش و انتخاب مقالات پژوهشی مناسب

در این مرحله مطالعات را مشخص کرده و بررسی می‌کنید که آیا آنها معیارهای ورود به سیستم را قبل از شروع جستجو دارند یا خیر.

نکته: برخی مطالعات بهتر از سایرین است با این حال باید معیارهای یک مطالعه «ضعیف» را تعیین کرده و تصمیم بگیرید آیا مطالعات «ضعیف» باید از بررسی خارج شوند یا یاقی بمانند؟ برخی معیارها نظیر: (اتکینز و همکاران، 2008).

ردیف	کد	منبع	اطلاعات اولیه	نوع پژوهش	امتیاز دریافتی

جدول ۱: اطلاعات اولیه استخراج شده از آثار منتخب در فراترکیب

ارتباط مطالعات کیفی پژوهش کمک می کند و سؤالات آن متمرکز است بر:

- طرح پژوهش - استراتژی نمونه گیری - مجموعه داده ها - بازتاب پذیری که شامل رابطه بین پژوهشگر و شرکت کنندگان است - ملاحظات اخلاقی - دقت تجزیه و تحلیل داده ها - بیان شفاف یافته ها و ارزش پژوهش.

استخراج یافته ها:

- استخراج داده ها مستلزم تفکیک یافته ها در قالب نتایج محدود و یا یافته های ایجاد شده در محدوده مطالعات گزارش شده در هر مطالعه است.
 - روشهای تحلیلی یا کدها و نمایش داده ها که برای ایجاد یافته ها استفاده شده است.
 - بحث های پژوهشگران در مورد معنا، مفاهیم و یا اهمیت یافته های آنها.
- *نکته: یافته هایی را که توسط داده ها پشتیبانی نشده است استخراج نکنید.

در ادامه گام چهارم، مفاهیم کلیدی از آثار به صورت جداگانه استخراج و در قالب جدولی جداگانه تنظیم می شوند. از آنجا که مطالعات نظام مند با مفاهیم و مقوله ها سرو کار دارند، باید نگاهی تفسیری و یکپارچه نگر به مؤلفه ها و عناصر یافت شده داشت. بنابراین در این مرحله مفاهیم، شناسایی و دسته بندی شده و سپس مقوله ها استخراج می شوند. جهت تحلیل های بعدی، فراوانی تکرار هر مقوله نیز بررسی شده تا پشتوانه نظری هر مقوله توجیه پذیر گردد.

۵- تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته های کیفی

چندین چک لیست به منظور ارزیابی مطالعات پژوهش کیفی وجود دارد. برای نمونه ابزار ارزیابی کیفیت مطالعات اولیه پژوهش کیفی، بر نامه مهارت های ارزیابی انتقادی (CASP 2017)^۱ است که بررسی کننده را از طریق فرآیند ارزیابی راهنمایی می کند و به تعیین دقیق بودن، اعتبار و

1. Tool is available at <http://www.casp-uk.net/casp-tools-checklists>

ویرایش یافته‌ها:

- یافته‌ها را تا حد امکان گونه‌ای ویرایش کنید تا آنها برای خوانندگان قابل فهم و در دسترس باشند.
- فقط ویرایش جزئی لازم است (به عنوان مثال، عبارات را کامل کنید تا بصورت جمله باشند).
- از برنامه‌های مقرر تأیید شده برای ارزیابی کیفیت مطالعات پژوهش‌های کیفی اولیه استفاده کنید.
- از هر دو استراتژی جستجوی الکترونیکی و دستی برای تعیین کلیه مقالات مربوطه استفاده کنید.
- روند ممیزی داشته باشید.

گروه بندی یافته‌ها:

- گروه بندی یافته‌هایی که به نظر می‌رسد مشابهت موضوعی دارند، برای این کار می‌توان از معیارهای ذیل استفاده کرد:
- مطابقت و همانندی، تفاوت، تائید و تصدیق، بسط و گسترش و اعتبار
- از بررسی توسط کارشناس متخصص همتا استفاده کنید.
- در آدرس دهی به مقالات و کتابهای متعصب و سوگیرانه احتیاط کنید.

۷. ارائه یافته‌ها

- مراحل انجام شده در سنتز را توصیف کنید.
- از نمایش‌های بصری مانند نمودارها، جداول و شکل‌ها استفاده کنید.
- توصیف‌های غنی از داده‌ها و نقل قول‌ها و هم‌چنین تدوین مدل‌های مفهومی یا فرضیه‌های کاری حاصل از ادغام‌ها ارائه دهید.
- ساختار گزارش نهایی می‌تواند شامل موارد ذیل باشد:

۶. حفظ کنترل کیفیت

- توصیفات و توضیحات روشنی را برای انتخاب‌های ارائه شده آماده کنید.
- از رویکردهای تأیید شده برای سنتز مطالعات پژوهش‌های کیفی اولیه استفاده کنید.
- مقدمه: بیان مسئله و هدف
- روش‌ها: استراتژی‌های نمونه‌گیری و تکنیک‌ها و ابزارهای ارزیابی و مقایسه‌ی گزارش‌ها و طبقه‌بندی و ترکیب یافته‌ها و رویه‌های اعتبارسنجی

● نتایج: پروفایل گزارش‌ها، پروفایل نمونه گزارش‌ها
و ترکیب یافته‌ها

● بحث در مورد یافته‌ها

● استنادها

*نکته: تعداد مطالعات در هر مرحله از فرآیند
جستجو را باید گزارش دهید.

محدودیت‌های روش فراترکیب:

۱. سختی تعیین فرآیند جستجو و طبقه‌بندی
مطالعات.

۲. تفسیر شخصی افراد، ادراک صحیح داده‌ها.

۳. مهارت‌ها و تجربه حرفه‌ای سنسجش‌گر، نیاز به
تجربه روش شناختی قابل توجه در روشهای کیفی
(Christina, 2018).

۴. فقط برای مطالعات کیفی با کیفیت بالا مناسب
است.

۵. فقط می‌تواند تعداد محدودی از مطالعات اولیه را
در خود جای دهد.

۶. ممکن است برای درگیر شدن با شواهد و توسعه
نظریه زمان ببرد.

۷. نیاز به تفسیر بیشتر توسط سیاست‌گذاران و
مشارکت‌کنندگان دارد (Petticrew, 2013).

جمع‌بندی:

فراترکیب شیوه‌ای است که در آن تحقیقات کیفی

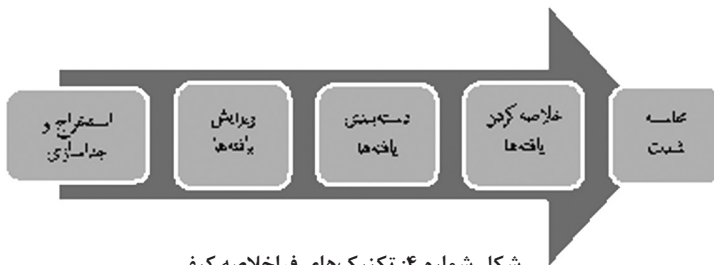
در هم تلفیق، شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها با هم
مقایسه، یافته‌های آن‌ها به زبان یکدیگر ترجمه
شده و تفسیری نواز مجموعه آن‌ها حاصل می‌شود
این تفسیر می‌تواند به توضیح جامع‌تر پدیده مورد
بررسی بینجامد و یا نظریه‌های جدیدی را در توضیح
پدیده مورد بررسی پدید آورد (رفائی و همکاران
۱۳۸۹). با وجود اینکه بیشتر کاربرد این روش در
حوزه‌های پزشکی و سلامت است ولی پژوهش
فراترکیب، از جمله، در زمینه‌های اجتماعی و
آموزشی و... مورد استقبال قرار می‌گیرد، زیرا به
پژوهشگران این امکان را می‌دهد تا درک بهتری
از تجربیات افراد کسب کنند. انجام فراترکیب به
معنای مطالعه‌ای فراتر از همه تجربه‌ها، زندگی
روزمره، نقاط عطف، نقاط قوت و چالش و غیره
در مورد پدیده‌هاست. محدود کردن گزارشهای
مطالعات فراترکیب با ترسیم ساده‌ترین مشترکات
موجود در مجموعه مطالعات، خواننده را از
هرگونه حس واقعی عمیق، پیچیدگی، غنا و تنوع
ذاتی در آثار اصلی محروم می‌کند (Finfgeld-
Connett, 2016). ولی با همه این موارد، بسیاری از
پژوهشگران اشاره کرده‌اند اهمیت فراترکیب در این
است که در این روش شناخت جامع‌تر و درک عمیق
تری نسبت به پدیده مورد بررسی ارائه شده و کمک
می‌کند تصمیم‌گیری‌ها و عملکردها بر اساس
شواهد علمی و یافته‌های پژوهشی انجام گیرد.

فراخلاصه چیست؟

■ **راضیه شاهرودی** | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

گرفته می‌شود که شاهدهی بر تکرار باشد. بنابراین، فراخلاصه کیفی هم از نظر اعتبار در پژوهش‌های کمی و هم به عنوان کشف یک الگو یا تم و برتری شواهد در پژوهش کیفی مورد توجه است. تکنیک‌هایی که در فراخلاصه کیفی مورد استفاده قرار می‌گیرند و در شکل زیر به آنها اشاره شده است، عبارت است از: (۱) استخراج یافته‌ها و جداسازی آنها از سایر اجزای گزارش پژوهش؛ (ب) ویرایش یافته‌ها^۲ به منظور قابل استفاده بودنشان برای هر نوع خواننده‌ای؛ (ج) دسته‌بندی یافته‌ها^۳ در یک حیطه‌های موضوعی مشترک؛ (د) خلاصه کردن یافته‌ها^۴ و (ه) محاسبه شدت اندازه اثر.

فراخلاصه کیفی (Qualitative Metasummary) یک جمع‌بندی کمی جهت‌گرا از یافته‌های پژوهش کیفی است که خود آنها خلاصه موضوعی یا خلاصه تماتیک یا خلاصه‌ای از بررسی داده‌ها هستند که به طور معمول از مطالعات توصیفی کیفی تولید می‌شوند. فراخلاصه کیفی می‌تواند محصول نهایی یک پروژه سنتز باشد یا می‌تواند به عنوان مرحله اولیه در یک پروژه فراترکیب مورد استفاده قرار گیرد. در واقع فراخلاصه کیفی، یکپارچه‌سازی تفسیری از یافته‌های کیفی است که خود آنها سنتز تفسیری داده‌ها هستند. علاوه بر این، فراخلاصه کیفی منطقی کمی را نشان می‌دهد که به موجب آن از نتایج، فراوانی

1. Metasummary
2. Extracting Findings

3. editing findings
4. grouping findings
5. abstracting findings

به یک گروه یکدیگر را تایید کنند و در واقع همان یافته‌ها تکرار شده باشد. یا اینکه توسعه یافته باشند و یا یکدیگر را تکذیب کنند. بنابراین، گروه‌بندی مستلزم قرار دادن یافته‌های مربوط به یک موضوع مشابه در کنار یکدیگر است، و نه یافته‌هایی که یک چیز مشابه را تکرار می‌کنند. گروه‌بندی یافته‌ها با موضوعات مشترک همچنین این امکان را به پژوهشگر می‌دهد تا ببیند آیا یافته‌ها در حیطه‌های موضوعی مختلف مکمل یکدیگر هستند یا خیر؟ در مرحله بعدی یعنی ارائه خلاصه یافته‌ها، بسیاری از جملات یافته‌هایی که استخراج، ویرایش و طبقه‌بندی کرده‌اید را به تفسیرهای جالب‌تری می‌رسانید. در این مرحله می‌توانید فایل‌هایی ایجاد کنید (در هر سیستم مدیریت متنی که ترجیح می‌دهید) که در آن بتوانید همه یافته‌های مربوط به یک موضوع مشابه را با هم ببینید. با کار بر روی هر پرونده، بین اظهارات و ویرایش شده و استخراج شده آنقدر رفت و برگشت داشته باشید تا اینکه مجموعه‌ای از اظهارات خلاصه اما جامع از نظر محتوا و زمینه داشته باشید و در واقع جملات کلیدی کلیه یافته‌ها را حفظ کرده باشید. برای اینکار، مطالب تکراری را در یافته‌ها حذف کنید و جملات را اصلاح کنید. علاوه بر این، ایده‌هایی را که پژوهشگران در یافته‌های خود آورده‌اند و نیز تضادها و ابهامات را حفظ کنید.

استخراج یافته‌ها شامل تعریف یافته‌های مورد نظر و جدا کردن یافته‌ها است. به منظور شروع فرآیند استخراج یافته‌ها، باید تعریفی کاربردی از یافته‌هایی که مورد نظر و علاقه شماست داشته باشید. چنین تعریفی به شما در فرآیند استخراج درست یافته‌ها کمک می‌کند. با اینحال در فرآیند کار، ممکن است تعریف خود را گسترش دهید (و بنابراین، موارد بیشتری را استخراج کنید) و یا تعریف خود را محدود کنید (و بنابراین، موارد کمتری را استخراج کنید). به طور کلی هر بار که تعریف کار خود را تغییر دهید، باید به گزارش‌هایی که از آنها مطالب مرتبط با تعریف قبلی خود را استخراج کرده‌اید برگردید و یافته‌های مرتبط با تعریف جدید را استخراج کنید. بنابراین، باید مراقب باشید که یافته‌هایی که استخراج می‌کنید واقعا مورد نظر هدف شما باشد.

پس از پایان یافتن استخراج یافته‌ها، شما باید آنها را ویرایش کنید تا برای هر نوع خواننده‌ای قابل استفاده شود. این امر نیازمند این است که هر چه بیشتر با کلمات پژوهشگران/نویسندگان و حفظ اهداف آنها و در عین حال روشن کردن آنها برای خوانندگان آشنا باشید. پس از استخراج و ویرایش یافته‌هایی که به هدف پژوهش شما مرتبط است، آنها را گروه‌بندی خواهید کرد. طی فرآیند گروه‌بندی، ممکن است یافته‌های مربوط

فراروایت چیست؟

■ راضیه شاهوردی | دانشجوی دکتری فناوری اطلاعات در آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

روایت‌های خرد نشان می‌دهیم. این روایت‌های خرد همان چیزی است که پست‌مدرن‌ها بر روی آن تاکید دارند. روایت‌های کوچک همواره وابسته به موقعیت، موقتی و اتفاقی می‌باشند و هیچگونه ادعایی مبنی بر جهانشمولی، حقیقت، علت یا ثبات ندارند. در حالیکه، مقصود از فراروایت اعتقاد به اصول و مبانی جهان شمول و عامی می‌باشد که برای همه انسان‌ها در همه زمان‌ها و مکان‌ها ثابت و جاودانه باشد. به عنوان نمونه، آزادی مظلومان یا سیطره همه جانبه عقل بر عالم، فراروایت‌هایی هستند که روایت‌ها و آرمان‌های دیگر بدان‌ها ختم می‌شوند.

در نظریه‌های انتقادی، به خصوص پست‌مدرنیسم، یک فراروایت، یک ایده انتزاعی است که تصور می‌شود روایتی جامع از علوم و وقایع تاریخی باشد.

فراروایت در زبان انگلیسی گاهی با عناوین **Grand Narrative** یا **Narrative Master** نیز شناخته می‌شود. از اصطلاح فراروایت در حالی بیشتر استفاده می‌شود که پساروایت ترجمه دقیق واژه **Metanarrative** است زیرا متا در زبان یونانی به معنای بعد است. با اینحال، فراروایت اصطلاحی است که در سال ۱۹۷۹ توسط ژان فرانسوا لیوتار بر جسته شد. فراروایت می‌کوشد روایتی جامع و کامل را به رویدادهای مختلف تاریخی، تجربیات و پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی مبتنی بر حقایق یا ارزشهای جهانی، نسبت دهد. فراروایت در نظریه انتقادی و بویژه در پست‌مدرنیسم روایتی درباره روایت‌هایی از معانی تاریخی، تجربه یا دانش است. در واقع فراروایت محصول واکنشی است که ما به

بنا به عقیده جان استفنز «فراروایت یک شمای روایی از فرهنگ جهانی است که تجربه و دانشی را ارائه و توضیح می‌دهد». در **Metanarrative** پیشوند «Meta» در حالت کلی به معنای «فرا» است که در این جا به مفهوم «درباره» استفاده می‌شود، و «Narration» همان «داستان» است. پس «Metanarrative» داستانی درباره یک داستان است چرا که دربرگیرنده و توصیف‌کننده داستان‌های کوچک دیگری درون الگوهای کلی است.

یک فراروایت در برگیرنده مجموعه‌ای از مفاهیم، تئوری‌ها و روش‌ها است. فراروایت همچنین شامل یک بعد زمانی است: در واقع پژوهشگران در طول این روش یک نگاه رفت و برگشتی دارند تا بتوانند آنچه را که تا کنون به دست آورده‌اند به روز کنند و در یک دید آینده‌نگرانه آنها را بررسی کنند تا بتوانند سوالات بی پاسخ را شناسایی کرده و راه‌های جدیدی را برای مکاشفه بیابند.

علاوه بر این، فراروایت تنها نباید به عنوان صدای اجماع پژوهشگران در نظر گرفته شود، بلکه می‌توان آنرا به عنوان آشکارسازی آنچه در مورد آن اختلاف نظر وجود دارد بکار برد. پژوهشگران

در هر فراروایت تمایل دارند که درباره پژوهش یکدیگر بدانند و به آن استناد کنند (حتی اگر آن استناد به معنای اعتراض باشد). برای فهم فراروایت نخست باید به مفهوم روایت توجه کرد. روایت‌های خرد حالت خام و ابتدایی تفکرند که نمی‌توانند نگرشی جامع و نظام‌ساز را به دست بدهند، چراکه بیشتر منبعث از عقاید شخصی بوده و میان افراد جامعه پراکنده هستند؛ اما فراروایت‌ها مجموعه‌ای از اعتقادات جهانشمول و فراگیرند که مدعی شود برای همه زمان‌ها و مکان‌ها قابل استفاده است. مثلاً «آزادی خواهی» یا آنچه در غرب از آن تعبیر به لیبرالیسم می‌شود که در آن اصالت منفعت فردی مطرح بوده و گرایش ذاتی به جامعه سرمایه‌داری دارد، نمونه‌ای از فراروایت‌ها به شمار می‌آیند. یا به عنوان مثال «سوسیالیسم» به عنوان یک فراروایت شکل گرفته ذیل مدرنیته معتقد است غلبه طبقه کارگر بر سرمایه‌دار، فرایندی قهری و جهانشمول است و بر اساس این فراروایت ایدئولوژی‌هایی برای تحقق هدف «جامعه اشتراکی» ارائه شده است. در این مثال درواقع، سوسیالیسم، فراروایتی است کلی که ایدئولوژی‌هایی چون مارکسیسم، لنینیسم و کمونیسم را در خود جای می‌دهد.

معرفی نرم افزارهای ترسیم نقشه‌های علمی

■ امیررضا اصنافی | عضو هیئت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی

کاربران را از ارتباطات و گسترش‌های فکری تسهیل بخشند. یک نقشه علمی می‌تواند بینشی را در مورد وضعیت جاری دانش فراهم کند. آنچه از نظر شما می‌گذرد معرفی برخی از نرم‌افزارهای شاخص در زمینه ترسیم نقشه‌های علمی است. اکثر این نرم‌افزارها به ترسیم روابط استنادی بین انتشارات و پژوهشگران می‌پردازند.

هیست سایت^۱

این نرم‌افزار در مؤسسه تامسون رویترز طراحی شده‌است و برای تحلیل داده‌ها در پژوهش‌های انجام

یکی از شیوه‌هایی که پژوهشگران را برای رسیدن به اهداف پژوهشی در حوزه تخصصی خود کمک می‌کند، داشتن درک و نمایی کلی از چارچوب علمی حوزه مورد نظر است. بنابراین، مصورسازی اطلاعات یا ترسیم نقشه و ترسیم ساختار علمی آن حوزه، حائز اهمیت خواهد بود. یک نقشه علمی برای حوزه‌های موضوعی علمی مانند نقشه راهنما برای مسیرهای خیابان، مترو و نظایر آنهاست که کاربران در رسیدن به منابع مورد نیاز خود راهنمایی می‌کند. پژوهشگران برای بررسی برون‌دادهای علمی-پژوهشی دانشمندان یک حوزه علمی، شناسایی نویسندگان تأثیرگذار، ترسیم خوشه‌های موضوعی و شبکه همکاری کشورهای می‌توانند از نقشه‌های علمی استفاده کنند. نقشه علمی، نمایی از حوزه‌های علمی است که با تجزیه و تحلیل اطلاعات کتابشناختی تهیه می‌شود. نقشه‌های علمی می‌توانند ادراک

1. HistCite

در پایگاه وب آو ساینس قرار ندارند. نرم افزار هیست
سایت از طریق پیوند زیر قابل بارگذاری است:
<http://histcite.software.informer.com/12.3/>

یوسی نت^۱

یک بسته نرم افزاری است که برای ترسیم نقشه‌های
علمی با استفاده از روش تحلیل شبکه‌های اجتماعی
می تواند مورد استفاده پژوهشگران قرار گیرد.
به وسیله این نرم افزار می توان انواع انتشارات و روابط
بین آن ها را ترسیم و تحلیل کرد. داده های این
نرم افزار هم از پایگاه های استنادی نظیر اسکوپوس و
وب اف ساینس به دست می آید و هم اینکه می توان
داده ها را به صورت دستی از محیط اکسل وارد این
نرم افزار نمود. یوسی نت محدودیت زبانی ندارد و
همه انتشارات مختلف به زبانهای گوناگون از جمله
فارسی را پشتیبانی می کند. نرم افزار یوسی نت از
طریق پیوند زیر قابل بارگذاری است:

<https://sites.google.com/site/ucinetsoftware/>

شده باشیوه های علم سنجی و کتاب سنجی به کار
می رود. این بسته نرم افزاری امکان ترسیم ساختار
موضوعات مختلف را به پژوهشگران علاقه مند به
میزان گسترش تولیدات علمی در یک حوزه علمی
خاص می دهد و با استفاده از داده های استنادی
پایگاه وب آو ساینس نتایج ارزشمندی را در قالب
جداول و نمودارهای مختلف با شاخص های متعدد،
در اختیار پژوهشگران قرار می دهد.

برخی از ویژگی های این نرم افزار به شرح زیر است:

- مشخص شدن جریان اطلاعات از گیرنده به
فرستنده و بالعکس
- نمایش توسعه و پیشرفت علم
- مقایسه رشد علم در سال های مختلف
- نمایش تاریخ علم
- مشخص شدن آثار مهم و اثرگذار در هر رشته
- نشان دادن موضوعات جدید و زمان مطرح شدن
و رشد آنها

این نرم افزار قادر است منابع مورد استفاده در مقالات
بازیابی شده را بازیابی کند و نشان دهد که کدامیک
از آنها در مجموعه بازیابی شده، وجود دارد و
کدامیک در جستجوی انجام شده، بازیابی نشده
یا اصلاً در پایگاه وب آو ساینس حضور ندارد. این
قابلیت مدارکی را مشخص می کند که با حوزه بازیابی
شده در ارتباط اند، ولی در مجموعه بازیابی شده و

1. UCINET

شبکه‌های استنادی انتشارات علمی است. سایت نت اکسپلورر این امکان را فراهم می‌سازد تا شبکه‌های استنادی به صورت مستقیم از پایگاه استنادی وب اف ساینس استخراج شوند. به وسیله این نرم‌افزار می‌توان نسبت به خوشه‌بندی انتشارات مرتبط با یکدیگر اقدام نمود. برخی از مهم‌ترین ویژگی‌های قابلیت‌های این نرم‌افزار عبارت است از:

مصورسازی مهم‌ترین انتشارات در یک زمینه موضوعی و نمایش روابط استنادی آن‌ها. شناسایی منابع در زمینه‌های مختلف موضوعی با استفاده از شیوه نمایش روابط استنادی. نمایش روابط بین پژوهشگران از طریق انتشارات آن‌ها. امکان مرور نظام‌مند منابع با شناسایی انتشارات مورد استناد یا استنادکننده این نرم‌افزار توسط پژوهشگران و متخصصان علم‌سنجی در دانشگاه لایدن هلند ایجاد شده است. سایت نت اکسپلورر را می‌توانید از طریق پیوند زیر به صورت رایگان دریافت کنید:

<https://www.citnetexplorer.nl/>

1. VOSviewer
2. CitNetExplorer

فوسیوئر^۱

این نرم‌افزار برای ترسیم شبکه‌های کتاب‌شناختی به کار می‌رود. این شبکه‌ها شامل مجلات، پژوهشگران یا انتشارات خاص است و بر مبنای استنادات، روابط کتاب‌شناختی، هم-نویسندگی و هم-استنادی ترسیم می‌شوند. این نرم‌افزار قابلیت متن‌کاوی را برای مصورسازی هم-رخدادی واژگانی داراست. به وسیله این نرم‌افزار می‌توان واژگان مهم درون یک متن علمی را استخراج نمود. داده‌های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل توسط این نرم‌افزار از پایگاه‌های پاب مد (ویژه علوم پزشکی)، اسکوپوس، وب اف ساینس و دایمنشنز به دست می‌آید. در این نرم‌افزار می‌توان از نقشه‌های رنگی برای نمایش روابط بین موضوعات، کشورها، سازمان‌ها و پژوهشگران استفاده نمود. این نرم‌افزار توسط دانشگاه لایدن هلند ایجاد شده است و از طریق پیوند زیر قابل دسترسی است:

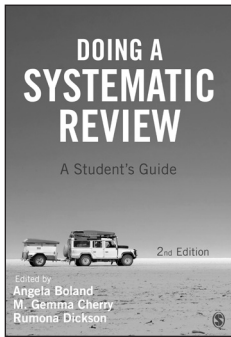
<https://www.vosviewer.com>

سایت نت اکسپلورر^۲

این نرم‌افزار ابزاری برای مصورسازی و تحلیل

معرفی کتاب در زمینه مرور نظام‌مند ادبیات نظری

■ مرتضی رضائی‌زاده | عضو هیئت علمی گروه آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی

عنوان کتاب:

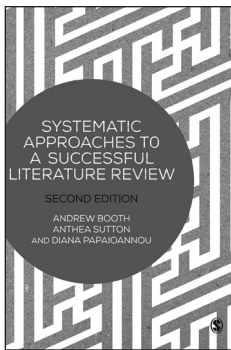
Doing a Systematic Review: A Student's Guide

نویسنده: Angela Boland, Gemma Cherry Rumona
Dickson

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۱۷

تعداد صفحات: ۳۰۴ صفحه

عنوان کتاب:

Systematic Approaches to a Successful Literature Review

نویسنده: Andrew Booth, Anthea Sutton, Diana
Papaioannou

ناشر: SAGE Publications

سال انتشار: ۲۰۱۶

تعداد صفحات: ۳۳۶ صفحه

عنوان کتاب:

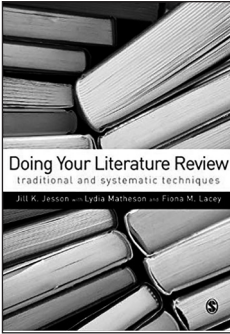
Doing Your Literature Review: Traditional and Systematic Techniques

نویسنده: Jill Jesson

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۱۱

تعداد صفحات: ۱۷۵ صفحه

عنوان کتاب:

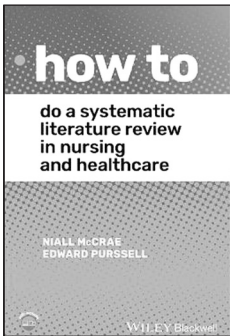
How To Do A Systematic Literature Review in Nursing and Healthcare

نویسنده: Niall McCrae, Edward Purcell

ناشر: Wiley

سال انتشار: ۲۰۱۹

تعداد صفحات: ۱۷۶ صفحه

عنوان کتاب:

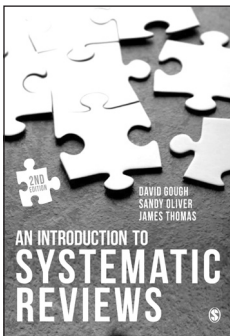
An Introduction to Systematic Reviews

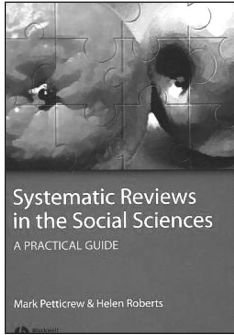
نویسنده: David Gough, Sandy Oliver, James Thomas

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۱۷

تعداد صفحات: ۳۵۲ صفحه

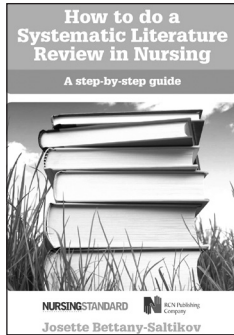
عنوان کتاب:
**Systematic Reviews in the Social Sciences:
A Practical Guide**

نویسنده: Mark Petticrew, Helen Roberts

ناشر: John Wiley & Sons

سال انتشار: ۲۰۰۸

تعداد صفحات: ۳۵۲ صفحه

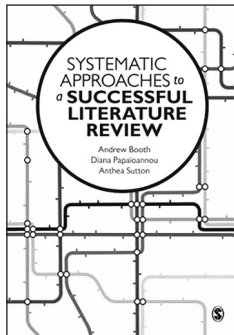
عنوان کتاب:
**How to Do a Systematic Literature Review
in Nursing: A Step-By-Step Guide**

نویسنده: Josette Bettany-Saltikov

ناشر: McGraw-Hill Education

سال انتشار: ۲۰۱۲

تعداد صفحات: ۱۷۴ صفحه

عنوان کتاب:
**Systematic Approaches to a Successful
Literature Review**

نویسنده: Andrew Booth, Diana Papaioannou, Anthea Sutton

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۱۱

تعداد صفحات: ۲۸۸ صفحه

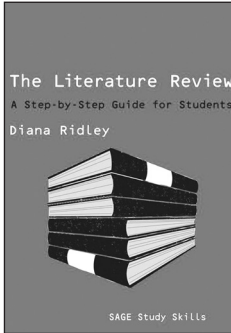
عنوان کتاب:

Systematic Literature Review in Management
and Business Studies: A Case Study on University-
Industry Collaboration

نویسنده: Omar Al-Tabbaa, Samuel Ankrah, Nadia Zahoor

ناشر: SAGE Publications Limited

سال انتشار: ۲۰۱۹

عنوان کتاب:

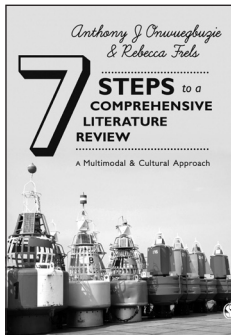
The Literature Review: A Step-by-Step
Guide for Students

نویسنده: Diana Ridley

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۰۸

تعداد صفحات: ۱۸۴ صفحه

عنوان کتاب:

Seven Steps to a Comprehensive Literature
Review: A Multimodal and Cultural
Approach

نویسنده: Anthony J. Onwuegbuzie, Rebecca Frels

ناشر: SAGE

سال انتشار: ۲۰۱۶

تعداد صفحات: ۴۴۰ صفحه

معرفی یک سایت <http://systematicreviewtools.com>

بهار بندعلی | دکترای مدیریت آموزشی دانشگاه شهید بهشتی

همچنین در قسمت پایین منوی جستجو می توان ویژگی های (feature) نرم افزار مورد نظر را انتخاب کرد. ویژگی هایی از قبیل «جستجوی خودکار»، «سنجش کیفیت»، «استخراج داده»، «تحلیل متن»، «فرا تحلیل»، «کار تیمی» و «مدیریت اسناد» است.

شکل ۶: جستجوی پیشرفته

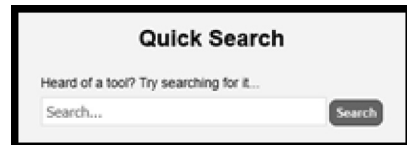
معیار اول رویکرد پژوهشگر برای انتخاب نرم افزار است که می تواند مشتمل بر «مصور سازی»، «متن کاوی»، «متن کاوی مصور»، «کل فرایند»، «آنتولوژی (هستی شناسی)»، «جستجو»، «یادگیری ماشین»، «داده کاوی»، «داده کاوی مصور» و «مدیریت ارجاعات» باشد.

«جعبه ابزار مرور نظام مند» یک کاتالوگ قابل جستجو و مبتنی بر وب است که از فعالیت های گوناگون در طول مرور نظام مند و فرایندهای گسترده تری چون سنتز پشتیبانی می کند. هدف این جعبه ابزار کمک به پژوهشگران برای یافتن

موارد زیر است:

- نرم افزارها
- چک لیست های سنجش کیفیت
- استانداردها
- راهنماها و دستورالعمل ها

کاربران می توانند یک کلیدواژه را جستجو کنند تا ابزارهای مرتبط با آن را بیابند؛ و یا می توانند در یک جستجوی پیشرفته معیارهای گوناگونی برای شناسایی انواع ابزارها انتخاب کنند. کاربران همچنین می توانند ابزارهای جدید را برای افزودن به این پایگاه داده معرفی کنند.

شکل ۵: جستجوی سریع

در قسمت جستجوی پیشرفته نرم افزارها بر اساس سه معیار می توان نتایج جستجو را محدود کرد.

معیار سوم هزینه‌های نرم‌افزار است که یکی از چهار حالت «کاملاً رایگان»، «دسترسی به نسخه رایگان»، «تست رایگان» و «نیازمند پرداخت» است.

شکل ۹ هزینه نرم‌افزار

در قسمت جستجوی پیشرفته با انتخاب گزینه «سایر ابزارها» می‌توان به «راهنماها و دستورالعمل‌ها»، «چک‌لیست‌ها»، «استانداردها» و «ابزارهای جستجو» دسترسی پیدا کرد.

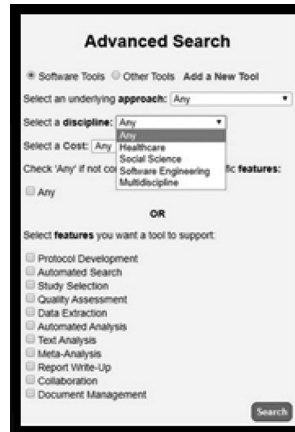

شکل ۱۰ جستجوی سایر ابزارها

شکل ۷: انتخاب رویکرد پژوهش

معیار دوم که می‌توان جستجو را بر اساس آن محدود کرد، حوزه پژوهش است که شامل حوزه‌های «سلامت»، «علوم اجتماعی»، «مهندسی نرم‌افزار» و «چند رشته‌ای» می‌شود.

شکل ۸: انتخاب حوزه پژوهش